

Wyrok z dnia 11 stycznia 2005 r.

I UK 135/04

Przy ustalaniu okresów przyjmowanych do wyliczenia kapitału początkowego na podstawie art. 174 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie uwzględnia się okresów ubezpieczenia za granicą, o których mowa w art. 8 tej ustawy.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 11 stycznia 2005 r. sprawy z wniosku Barbary S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B. o ustalenie kapitału początkowego, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 marca 2004 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 3 kwietnia 2003 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. ustalił wnioskodawczyni Barbarze S. kapitał początkowy na dzień 1 stycznia 1999 r., odmawiając uwzględnienia okresu pracy w gospodarstwie rolnym od 4 października 1969 r. do 30 września 1970 r. oraz okresu pracy w Czechosłowacji od 25 października 1973 r. do 11 lutego 1985 r.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawczyni Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 20 października 2003 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zaliczył wnioskodawczyni do ustalenia wartości kapitału początkowego okres pracy od 25 października 1973 r. do 11 lutego 1985 r. w Zakładach Przemysłu Bawełnianego „S.” w T. Sąd uznał, że bezsporny jest okres pracy wnioskodawczyni w byłej Czechosłowacji. Z treści art. 14 ust.

3 umowy między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką z dnia 5 kwietnia 1948 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. z 1949 r. Nr 6, poz. 34 ze zm.) wynika, że do ubezpieczenia emerytalnego zalicza się okresy zatrudnienia w obu Państwach, jeżeli wynoszą one co najmniej 6 miesięcy. Sporny okres podlega więc uwzględnieniu na podstawie art. 173 ust. 1 i 174 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Apelacja organu rentowego od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Białymstoku z dnia 11 marca 2004 r. [...]. Sąd Apelacyjny powołał się na przepis art. 8 ustawy emeryturach i rentach, który stanowi, że przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty oraz przy obliczaniu ich wysokości uwzględnia się okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe. Taką umową międzynarodową jest umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką z dnia 5 kwietnia 1948 r., która w art. 14 ust.1 daje podstawę do zaliczenia okresów zatrudnienia w każdym z obu Państw. Powołany w apelacji art. 14 ust. 3 tej umowy, wyłączając prawo do świadczeń w tym Państwie, w którym brak jest co najmniej 6 policzalnych okresów składkowych względnie zatrudnienia, nie ma zastosowania w niniejszej sprawie.

Wyrok ten organ rentowy zaskarżył kasacją, którą oparł na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 174 w związku z art. 6 ust. 2 pkt d ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 14 umowy między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką z dnia 5 kwietnia 1948 r. W uzasadnieniu kasacji podniósł, że Sąd Apelacyjny nie wziął pod uwagę „niezmiernie istotnej okoliczności, że odwołująca się na podstawie obowiązujących przepisów cytowanej wyżej ustawy może w przyszłości ubiegać się o świadczenie polsko-czeskie. Świadczenie emerytalne odwołującej się składałoby się wówczas z dwóch odrębnych pod względem prawnym części emerytalnych - polskiej i czeskiej. W przypadku odwołującej się polskie świadczenie naliczone byłoby na podstawie wysokości wyliczonego kapitału początkowego i kwotowo prawdopodobnie byłoby wyższe od świadczenia czeskiego. Wynikałoby to z zastosowania zasady proporcjonalności”. Do wyliczenia wysokości świadczeń zaliczone są tylko te okresy, od których odprowadzono składkę na ubezpieczenie społeczne w Polsce, nawet w przypadku, gdy ubezpieczony pracował poza granicami kraju.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Instytucja kapitału początkowego została wprowadzona ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). Jest ona związana z odmiennymi od dotychczasowych zasadami ustalania emerytury, którą oblicza się na podstawie sumy składek zgromadzonych na indywidualnym koncie emerytalnym w całym okresie ubezpieczenia (art. 25 ust. 1). Dotychczasowe zasady obowiązują w stosunku do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. Zgodnie z art. 173 ust. 1 dla osób objętych nowymi zasadami obliczania emerytur, które podlegały ubezpieczeniu przed wejściem w życie ustawy, kiedy nie było jeszcze obowiązku ewidencjonowania składek na indywidualnych kontach, ustala się kapitał początkowy. Kapitał ten oblicza się według zasad określonych w art. 174. Zgodnie z art. 174 ust. 1 oblicza się wysokość hipotetycznej emerytury na podstawie art. 53, która uzależniona jest od podstawy wymiaru oraz liczby okresów składkowych i nieskładkowych. Oba te składniki są przy ustalaniu kapitału początkowego zmodyfikowane w stosunku do zasad ogólnych. I tak, na podstawie art. 174 ust. 2 do stażu ubezpieczeniowego przyjmuje się okresy składkowe wymienione w art. 6 i nieskładkowe wymienione w art. 7. Jest to zawężenie w stosunku do zasad ogólnych, gdyż do obliczania emerytury na podstawie art. 53 oprócz okresów wymienionych w art. 6 i 7 uwzględnia się pod pewnymi warunkami wymienione w art. 10 ust. 1 okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników i okresy z nimi zrównane a także uwzględnia się wymienione w art. 8 okresy ubezpieczenia za granicą, jeżeli tak stanowią umowy międzynarodowe. Przepis art. 174 ust. 2 nie wymienia obu tych okresów. Sąd Apelacyjny, zaliczając do stażu ubezpieczeniowego wnioskodawczyni okres zatrudnienia w Czechosłowacji, powołał się na regulację zawartą w art. 8. Jest to błąd, gdyż zgodnie z art. 174 ust. 2 okresy niewymienione w art. 6 i 7 nie są uwzględniane. W związku z tym, przy ustalaniu okresów przyjmowanych do wyliczenia kapitału początkowego na podstawie tego przepisu nie uwzględnia się okresów ubezpieczenia za granicą, o których mowa w art. 8. W tym zakresie podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 174 ust. 2 jest uzasadniony.

Pominięcie okresów pracy za granicą przy ustalaniu kapitału początkowego ma swoje uzasadnienie w tym, że podstawą ustalania świadczenia emerytalnego po

spełnieniu warunków do jego uzyskania są składki zgromadzone na kontach emerytalnych w Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Składki gromadzone w innych instytucjach ubezpieczeniowych, takich jak otwarte fundusze emerytalne, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, czy zagraniczne instytucje ubezpieczeniowe, mogą stanowić podstawę do ustalenia świadczeń przez te instytucje stosownie do obowiązujących przepisów i zawartych umów. Natomiast składki opłacane w tych instytucjach, także w instytucjach międzynarodowych, nie zasilają Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zatem nie mogą wchodzić także do kapitału początkowego. Okresy ubezpieczenia za granicą są pomijane także przy ustalaniu podstawy wymiaru kapitału początkowego, który zgodnie z art. 174 ust. 3 stanowią dochody przyjęte do podstawy wymiaru składek w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem wejścia w życie ustawy. Przepis ten odsyła między innymi do art. 18, który w ust. 2 stanowi, że jeżeli okres kolejnych 10 lat kalendarzowych obejmuje również ubezpieczenie za granicą, podstawę wymiaru emerytury lub renty ustala się z okresu faktycznego pozostawania w ubezpieczeniu społecznym w Polsce. Przy ustalaniu średnich miesięcznych dochodów jako podstawy wymiaru emerytury nie są wliczane dochody uzyskiwane za granicą ani też nie uznaje się okresów ubezpieczenia za granicą jako okresów o dochodach zerowych, lecz okresy te są pomijane.

Zasadność zarzutu błędnej wykładni art. 174 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach nie oznacza, że przy prawidłowej wykładni tego przepisu okres zatrudnienia wnioskodawczynie w Czechosłowacji nie byłby uwzględniony. Możliwość taka istniałaby wówczas, gdyby wskazany okres mieścił się w którymś z okresów składkowych wymienionych w art. 6. Organ rentowy przywołał w kasacji przepis art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d, który jego zdaniem nie może mieć zastosowania. Przepis ten uznaje za okresy składkowe okresy pracy obywateli polskich za granicą, jeżeli w tym okresie były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce. Istotnie przepis ten nie ma zastosowania do wnioskodawczynie, której składki na ubezpieczenie społeczne były opłacane w Czechosłowacji. Okres zatrudnienia obywateli polskich za granicą wymieniony jest jako okres składkowy w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c, jeżeli zatrudnienie było wykonywane w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich.

Zgodnie z art. 173 ust. 3 wartość kapitału początkowego ustala się na dzień wejścia w życie ustawy. Według stanu prawnego obowiązującego w dniu 1 stycznia

1999 r. przepis art. 73a ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514 ze zm.) miał brzmienie następujące: okresy zatrudnienia obywateli polskich w byłej Niemieckiej Republice Demokratycznej i byłej Czechosłowackiej Republice Socjalistycznej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych, przypadające przed dniem 1 grudnia 1991 r., traktowane są jak okresy zatrudnienia w Państwie Polskim w zakresie uprawnień pracowniczych oraz w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, o ubezpieczeniu społecznym oraz o świadczeniach pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Pod rządem tego przepisu okresy zatrudnienia w Czechosłowacji na określonych w nim warunkach traktowane były jako okresy, o których mowa w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy o emeryturach i rentach - przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia po ukończeniu 15 lat życia na obszarze Państwa Polskiego w wymiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy. W nowym, obowiązującym w dacie zgłoszenia wniosku, brzmieniu art. 73a ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, nadanym ustawą z dnia 22 czerwca 2001 r. o zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz ustawy o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 89, poz. 973), nie ma przepisu o traktowaniu zatrudnienia w wymienionych w nim państwach jako zatrudnienia w Państwie Polskim w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym oraz o ubezpieczeniu społecznym i wypadkowym. Postanowienie takie w odniesieniu do ustawy o emeryturach i rentach był zbędny, gdyż mieścił się w ogólnej regulacji art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c dotyczącej wszystkich pracowników skierowanych do pracy za granicą w ramach współpracy międzynarodowej.

W odniesieniu do Czechosłowacji podstawą współpracy międzynarodowej w zakresie zatrudniania pracowników była umowa między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką o współpracy w dziedzinie polityki i administracji społecznej z dnia 5 kwietnia 1948 r. (Dz.U. z 1949 r. Nr 6, poz. 32 ze zm.). Jeżeli zatrudnienie wnioskodawczynie odbywało się na podstawie tej umowy lub zawartych w jej wykonaniu porozumieniach międzyrządowych, okres tego zatrudnienia, jako wymieniony w art. 6 ustawy o emeryturach i rentach, uwzględniany jest przy ustalaniu kapitału początkowego na podstawie art. 174 ust. 2 tej ustawy. W sprawie brak jest jednak ustaleń co do zasad, na jakich wnioskodawczynie wykonywała zatrudnienie w Czechosłowacji, wobec czego nie można stwierdzić, czy okres tego zatrudnienia był

okresem składkowym wymienionym w art. 6, uwzględnianym przy wyliczaniu kapitału początkowego, czy też okresem wymienionym w art. 8, który nie jest uwzględniany.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. uchylił skarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania.

=====